

Історико-політичні проблеми сучасного світу:
Збірник наукових статей. – Чернівці:
Чернівецький національний університет,
2019. – Т. 40. – С. 93-100
DOI: 10.31861/mhpi2019.40.93-100

Modern Historical and Political Issues:
Journal in Historical & Political Sciences. – Chernivtsi:
Chernivtsi National University,
2019. – Volume. 40. – pp. 93-100
DOI: 10.31861/mhpi2019.40.93-100

УДК: 355.48:004.9

© Наталія Карпчук¹

Медіальні донесення з війни як інструмент протидії у медіавійні

У сучасному інформаційно-комунікаційному світі інформація й комунікація перетворюються в невоєнний засіб агресивного впливу, а мас-медіа стають інструментом потужного деструктивного впливу у медіавійні, яка продовжується неофіційно навіть у мирних умовах. Медіа спроможні дезорганізувати, дезорієнтувати, дезінформувати, дезадаптувати об'єкт впливу, порушити його психічне здоров'я, спонукати до спонтанних, немотивованих, агресивних дій, спричинити тимчасові чи незворотні зміни й самознищення, підкорити свідомість особистості й скерувати її. Проте поряд з руйнівним потенціалом медіа можуть і повинні пропагувати не лише ідеї війни, але й ідеї миру, толерантності, миротворчості. У статті проаналізовано етичні вимоги до медіальних донесень з війни й активності журналістів у зоні воєнних дій. Авторка вважає, що у зонах конфліктів репортери повинні керуватися тими ж принципами, що й діяльність гуманітарних організацій, бо кореспонденти теж повинні стояти на захисті інтересів постраждалих (чи то військових, чи цивільного населення). Їх основна місія – поширюючи об'єктивну інформацію, не нагнітати конфліктність й ворожнечу, а працювати на суспільство, гуртувати громадян довкола спільних цінностей.

Ключові слова: медіавійна, медіальні донесення з війни, журналісти, інформація, «мова ворожнечі».

War Media Reports as a Tool to Counteract in the Media Warfare

In today's information and communication world, information and communication are turning into a non-military means of aggressive influence, and the mass media are becoming a tool of powerful destructive impact in the media warfare, which continues unofficially even in peaceful conditions. Media are capable of disorganizing, disorienting, misinforming, maladapting an object of influence, disrupting his/her mental health, prompting spontaneous, unmotivated, aggressive actions, causing temporary or irreversible changes and self-destruction, subduing his/her consciousness and personality. However, along with the destructive potential of the media, the ideas of peace, tolerance, and peacekeeping rather than the ideas of war can and should be promoted. The article analyzes the ethical requirements for war media reports and the activity of journalists in the war zone. The author believes that in conflict zones, reporters should be guided by the same principles as the work of humanitarian organizations, since correspondents must also stand up for the interests of the victims (whether military or civilian). Their main mission is to disseminate objective information, not to escalate conflict and enmity, but to work for society, to unite citizens around common values.

Keywords: media warfare, war media reports, journalists, information, «hate speech».

Проблематика війни й миру в сучасних міжнародних відносинах у період посилення глобалізаційних процесів постійно знаходяться в полі наукового інтересу дослідників. Домінує думка, що сучасний світ невпинно занурюється у хаос війн і конфліктів, дезінтеграційних процесів, а діюча система міжнародної безпеки знаходиться у критичному стані, що ставить під загрозу не лише фундаментальні основи світобудови, а й породжує загрози фізичному існуван-

¹ Доктор політичних наук, професор кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу Східно-європейського національного університету імені Лесі Українки, Україна. E-mail: karpchuknata@gmail.com; <http://orcid.org/0000-0002-9998-9538>.

ню народів і людства в цілому². Г. Почепцов зауважує, що «існує велика кількість невоєнних дій, які за своєю ефективністю можуть порівнятися з кінетичними. І найбільш наближеною до них за безліччю своїх функцій є інформаційна зброя, використання якої населення не відчуває. Інформація здається безпечною, вона не стріляє і не вибухає. Але це лише у фізичному просторі. В інформаційному й віртуальному просторах вона несе руйнування і непоправні наслідки»³.

У більшості наукових досліджень, що вивчають взаємозв'язок війни й медіа, наголошують на практично винятковому використанню медіа для просування / пропагування ідеї війни. Зокрема Дж. Кріл, Г. Д. Лассуел описували використання каналів мас-медіа союзниками в Першій світовій війні, Г. С. Джоует і В. О'Доннел, Ф. Тейлор досліджували маніпулятивний потенціал медіа за часів Нацистської Німеччини, Е. дес Форджес, М. Прайс і М. Томпсон аналізували зловживання медіа у період громадянської війни в Руанді й Югославії⁴. Дослідженню сутності й особливостей використання медіа в гібридній війні присвячено низку публікацій зарубіжних і вітчизняних науковців та експертів, серед яких Г. З. Парвар, К. Пейн, В. Братік, Г. Почепцов, В. Луць, В. Горбулін, В. Гулай, Дубов, Б. Парахонський, Г. Яворська, О. Їжак, Ю. Мерзлюк, М. Буроменський та ін. Однак, вважаємо, що використання медіа для примирення, зниження рівня напруги в суспільстві, боротьби з деструктивними меседжами противника, підтримання мирного співіснування на постконфліктній стадії – тематика, яка потребує детального вивчення, особливо у сучасний період розвитку України, що і визначає мету статті.

Сучасні медіа уже давно стали інструментом війни, адже перемога у війні суттєво залежить від впливу на внутрішню й зовнішню громадську думку, а не лише від розгрому ворога на полі битви. Широке використання мас-медіа як чинника впливу на супротивника для досягнення необхідних політичних або воєнних переваг, спонукання до прийняття сприятливих для сторони-ініціатора інформаційного впливу рішень, впливу на свідомість людини, внаслідок якого вона здійснює необхідні дії, формування негативного ставлення в аудиторії мас-медіа до ворога (суб'єкта міжнародних відносин, або учасника політичного процесу всередині країни)⁵ позначають сьогодні поняттям «медіавійна». Медіавійна – це форма війни, яка продовжується неофіційно навіть у явно мирних умовах; її головними «солдатами» є публіцисти, міжнародні експерти з пропаганди та медіаагенти. Медіавійна вимагає тіснішої співпраці й координації з боку військових, а також політичних, інформаційних, безпекових, медіа та рекламних секторів країни⁶.

На гостроту медіавійни, яка накладається чи не накладається на реальний міждержавний конфлікт, також впливають невирішеність внутрішньодержавних проблем і бажання об'єднати населення країни проти зовнішнього ворога, тим самим відволікаючи увагу від внутрішніх проблем. Цей тип війни впливає на ментальність й поведінку людей, стимулює радикальні настрої в суспільстві⁷. Типовими прийомами медіавійни є: приховування реальних подій, реального стану справ; виривання фраз із контексту з наступним акцентуванням уваги саме на них; ототожнювання негативних аспектів певного явища із самим явищем і його сутністю; навішування ярликів; дифамація (образу чи висміювання особи, народу); акцентування на особистих рисах опонента; розповсюдження пліток, чуток тощо; втягування в ситуацію осіб, абсолютно до неї не причетних; навіювання опонентіві відчуття тривоги, депресії, іноді з доведен-

² Лещенко, О. (2016). «Гібридна війна» як науковий конструкт: проблеми пошуку термінологічної та концептуальної сутності, *Вісник Дніпропетровського університету*, № 6, с. 60-71, URL: <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/article/view/853/1266>

³ Почепцов, Г. (2017). Человеческое измерение гибридных и диффузных войн, *Media Sapiens*, 5.11, URL: http://www.osvita.mediasapiens.ua/trends/1411978127/chelovecheskoe_izmerenie_gibridnykh_i_diffuznykh_voyn/.

⁴ Bratic, V. (2006). Examining peace-oriented media in areas of violent conflict, URL: https://www.sfcg.org/Documents/DME/bratic_peace_oriented_media.pdf.

⁵ Луць, В. (2015). Медіавійна (медіапротистояння), *Новітня політична лексика (неологізми, okazionalizmi ta інші новотвори)*, Львів, Новий світ-2000, с. 214-215.

⁶ Parvar, H. Z. (2004). Soft War (2): Media War, *Tehran International Studies & Research Institute (TISRI)*, September, Tehran., 303 p. URL: http://www.iranreview.org/content/Documents/Soft_War_2_Media_War.htm.

⁷ Луць, В. (2015). Медіавійна (медіапротистояння), *Новітня політична лексика (неологізми, okazionalizmi ta інші новотвори)*, Львів, Новий світ-2000, с. 214-215.

ням до повного відчаю й самогубства. За допомогою мас-медіа, інформацію можна: спотворити за допомогою неповної, односторонньої подачі; так званий фрагментарний спосіб поширення інформації (масив інформації подрібнюють на менші масиви і коли інформацію подають єдиним неопрацьованим потоком, пересічний індивід не спроможний сформувати цілісну картину подій); відредагувати, додавши власні домисли й коментарі (значна частина спотворень у подачі інформації спричинена індивідуально-психологічними особливостями поширювачів інформації, особистими політичними симпатіями); інтерпретувати у вигідному світлі; просто приховати інформацію, акцентуючи увагу на окремих сторонах події, замовчуючи інші, що створює додаткову можливість маніпулювати аудиторією; створити «інформаційний шум» (зниження сприйняття фактів внаслідок подачі такої кількості новин, за якої стає неможливим їхнє сортування); оперативно подати навіть неперевірену інформацію, бо будь-яке перше повідомлення про подію справляє значно сильніший вплив на аудиторію, ніж наступні; поширювати певний погляд на інформацію як її єдино вірний варіант («спіраль мовчання»)⁸.

Надзвичайно потужним інструментом медіавійни є соціальні медіа, які дають змогу поширювати будь-які повідомлення (включно й фейкові) цільовій аудиторії. Аналізуючи слова, фрази, хештеги, соціальні медіа формують перелік найбільш популярних тем, які привертають увагу великої аудиторії за короткий проміжок часу і, як наслідок, створюють порядок денний обговорень. За підтримки своїх прихильників і «ботів» іноземні агенти розміщують пропагандистські повідомлення й формують тренди, які далі транслюють й обговорюють в інших засобах комунікації.

Мас-медіа (особливо соціальні) можуть інтенсивно використовувати для розповсюдження меседжу про терористичний акт (як факт або загрозу) й для створення терористичного угруповання, рекрутингу, пошуку джерел фінансування, встановлення зв'язків між терористами та ін. У такому випадку медіавійна набуває рис медіатероризму.

У вересні 2014 р. Академія української преси за участю вчених Київського національного університету імені Тараса Шевченка здійснила експертне оцінювання різних аспектів висвітлення військових дій на Сході України у вітчизняних медіа. Дослідження дало змогу зробити декілька основних висновків:

1. Найпопулярнішими джерелами інформування щодо перебігу воєнних подій на Сході країни є онлайн-видання й соціальні мережі, потім слідує телебачення, власні спостереження й джерела, радіо й друкована преса.

2. За рейтингом довіри: на першому місці – власні спостереження та джерела, далі – онлайн-видання, соціальні мережі, знайомі-колеги й знайомі-друзі.

3. Дотримання основних стандартів професійної журналістики різними медіа під час висвітлення військових дій на Сході країни: найвище оцінено своєчасність (оперативність); на рівні середнього балу експерти оцінюють достовірність і баланс точок зору.

4. Найінтенсивніший прояв «мови ворожнечі» експерти помітили у соціальних мережах, високим він є в онлайн-виданнях, на телебаченні дещо нижчим, а на радіо й у друкованій пресі він є найменш інтенсивним.

5. Спрямованість вживання «мови ворожнечі» під час висвітлення воєнних подій на Сході країни не демонструє великих відмінностей у медіа і вживається в основному щодо так званих «ЛНР», «ДНР» і проявів російської агресії щодо України⁹.

Під «мовою ворожнечі» розуміють вислови або ж контекст, що призводять до створення або ж поглиблення вже існуючої ворожнечі між відмінними за певними ознаками групами суспільства. У контексті гібридної російсько-української війни та діяльності незаконних збройних формувань на сході України, до жорсткої мови ворожнечі дослідники відносять: прямі заклики до насилля; завуальовані заклики до насилля; заклики до дискримінації; заклики не дати групі можливості закріпитися в регіоні; виправдування випадків насилля та дискримінації; твердження про кримінальність певної територіальної чи етнічної групи; звинувачення певної групи в негативному впливі на суспільство чи державу; ствердження про її неповноцінність; створен-

⁸ Нестеряк, Ю. (2002). Державна підтримка ЗМІ: європейські традиції та українська практика, *Вісник Київського національного університету. Журналістика*, № 10, с. 50-52.

⁹ Експертна оцінка: Війна у медіа та медіа війна. Прес-реліз (2016). *Міжнародний фонд «Відродження»*, URL: <http://www.aup.com.ua/uploads/pr-war-ua.pdf>.

ня негативного іміджу певної групи суспільства; ствердження про моральні недоліки такої групи; згадування групи чи окремих її представників у принизливому чи образливому контексті; протиставлення однієї групи іншій; пряме або завуальоване ствердження того, що одна група створює незручності в існуванні іншої¹⁰.

Погоджуємося з думкою В. Братіка, що через різноманітні культурні артефакти медіа здійснюють культурне насилля (на відміну від прямого чи структурного насилля), бо є потужним інструментом не лише ініціювання конфлікту, але й поширення дискримінації. Проте, з іншого боку, медіа спроможні стати каналом пропагування ідей миротворчості й толерантності, а отже й слугувати засобом примирення й подолання конфлікту¹¹.

Зменшенню деструктивного впливу медіавійни сприяють: просвітництво; медіаграмотність й медіаосвіта; культура ненасильства й толерантності, а також медіальні донесення з війни стороною, яка зазнає деструктивного впливу.

Медіальні донесення з війни – це інформування громадськості про перебіг військової кампанії. Однак висвітлення воєнних подій провокує дилему: з одного боку, військові прагнуть взаємодії з медіа, які б створили підтримку військовій кампанії; з іншого – від журналістів очікують об'єктивних критичних суджень. Журналісти шукають правду, яку військові не завжди можуть надати через вимоги секретності, тактико-стратегічного планування тощо. Часто діяльність медіа у зонах конфлікту обмежується урядовим, військовим чи корпоративним тиском, економічними інтересами й самоцензурою, патріотизмом й професіоналізмом.

Про перебіг подій у зоні воєнного конфлікту інформують військові репортери, які 1) мають змогу оцінити ситуацію з перспективи того підрозділу, де вони працюють; 2) описують події з точки зору звичайних військових з їх radoщами й проблемами (персоніфікують події); 3) у разі активних дій забезпечують широку медіапідтримку в загальнонаціональних медіа.

Права журналістів та зобов'язання учасників бойових дій перед затриманими кореспондентами, визначено в Женевській конвенції 1949 р.: журналістів треба забезпечити рівнозначним захистом, як і учасників бойових дій, і, хоча їхня техніка може бути конфіскована під час захоплення, вони не мають юридичного зобов'язання відповідати на допиті; хворі або поранені кореспонденти повинні отримувати медичне лікування, а якщо їх затримає протилежна воююча сторона, з ними слід поводитись гуманно¹². Згідно з Додатковим протоколом до Конвенції 1977 р. ситуація дещо змінилася, і підписанти погодилися з тим, що журналісти, які «перебувають у небезпечних професійних відрядженнях у районах збройного конфлікту, розглядаються як цивільні особи», за умови, «що вони не чинять дій, несумісних з їх статусом цивільних осіб». З цією метою кореспонденти зобов'язані відрізнятися від учасників бойових дій, наприклад, не вдягнувши військову форму. Як цивільне населення, журналісти не повинні бути об'єктом нападу¹³.

Повідомлення військових кореспондентів, як правило, є багатими на деталі, іноді сентиментально-анекдотичні ситуації, але вони не подають операційні й стратегічні виміри конфлікту. Зазначають, що занурення репортерів у глибоку об'єктивність і скрупульозний аналіз військових подій, перебування у середовищі потужної пропаганди може спровокувати у них Стокгольмський синдром¹⁴.

В екстремальних умовах питання якості картинки поступається місцем оперативності, реальної фіксації події і максимальній безпеці оператора чи журналіста. Саме тому основними інструментами журналістів сучасності стали такі пристрої, як мобільні телефони, побутові фо-

¹⁰ Голуб, О. (2016). Медіакомпас: путівник професійного журналіста. Практичний посібник, *Інститут масової інформації*, Київ, ТОВ «Софія-А», 184 с. (с. 72), URL: <https://imi.org.ua/wp-content/uploads/2017/06/Mediakompas.pdf>.

¹¹ Bratic, V. (2006). Examining peace-oriented media in areas of violent conflict, URL: https://www.sfcg.org/Documents/DME/bratic_peace_oriented_media.pdf.

¹² Женевська конвенція про поводження з військовополоненими (1949), URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153.

¹³ Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року (1977), URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199.

¹⁴ Payne, K. (2005) The Media as an Instrument of War. URL: <http://media.leeds.ac.uk/papers/pmt/exhibits/2229/payne.pdf>.

топарати і відеокамери. Для онлайн трансляції достатньо інтернет-з'єднання. Усе це дало підстави для розвитку нового виду журналістських репортажів – стрімінгу – сучасної альтернативи воєнному репортажу. Стрім – це онлайн-відеотрансляція певних подій, доступна для перегляду у режимі реального часу через мережу Інтернет; один з найкращих і найоперативніших способів повідомлення з місця подій. Стрім-трансляції проводять такі українські інтернет-канали, як «Еспресо TV», «Громадське ТБ», «Спільнобачення», «Ukrstream.tv», «Радіо Свобода» тощо. Стрімери користуються переважно телефонами чи планшетами, що дає їм змогу не привертати до себе увагу й бути досить мобільними. Онлайн-трансляція є однією з найоб'єктивніших форм передачі інформації журналістом, тому досить часто діяльності стрімера намагаються перешкодити, або фізичним втручанням, або за допомогою створення «мертвих зон» (технічним заглушуванням доступу до Інтернету)¹⁵.

Роль медіа полягає саме в тому, щоб розібратися у конфлікті, пояснити його, повідомити обставини та відшукати інші точки зору. Журналісти повинні розуміти, чого прагнуть всі сторони конфлікту, і які є можливі варіанти для деескалації, компромісу або навіть можливого врегулювання конфлікту.

Вважаємо, що діяльність журналістів у зонах конфліктів повинна керуватися тими ж принципами, що й діяльність гуманітарних організацій, бо кореспонденти також повинні стояти на захисті інтересів постраждалих (чи то військових, чи цивільного населення). Офіс ООН з координації гуманітарної діяльності окреслив чотири базових гуманітарних принципи, які координують усю діяльність у сфері сприяння й надання допомоги жертвам конфліктів чи природних катастроф, а саме: гуманності (гарантувати повагу до людей, не наражати їх на небезпеку), нейтральності (не підтримувати жодну із сторін політичного, релігійного, ідеологічного тощо конфлікту), неупередженості (гуманітарну допомогу надають тим, хто її потребує, не залежно від національності, расових, гендерних, класових, релігійних тощо відмінностей), незалежності (гуманітарна діяльність має бути автономною від політичних, військових, економічних тощо чинників)¹⁶.

У своїй практичній діяльності міжнародні гуманітарні організації керуються також додатковими принципами, серед яких – повага до людської гідності, яка є наріжним каменем Загальної декларації прав людини й Міжнародної конвенції цивільних і політичних прав. Інакше кажучи, постраждалі мають подаватися не як безпомічні жертви, а люди з гідністю. Окрім цього, етичними нормами професії журналіста у зоні конфлікту є: точність, відповідальність, надійність.

Журналістська етика в умовах бойових дій визначає такі вимоги до професійної діяльності¹⁷:

1. Журналіст зобов'язаний подавати інформацію, посилаючись на факти, походження яких він/вона знає, і чітко вказувати на свої джерела інформації й називати експертів, у яких брався коментар, або назву й інші деталі досліджень, які згадуються у матеріалі і є можливість перевірити їх достовірність. В умовах, коли самі події в зоні бойових дій є недоступними для журналістів, фактичну інформацію про ці події слід шукати у їхніх безпосередніх учасників чи очевидців.

2. Інформацію про загибель чи поранення, зникнення безвісти чи потрапляння в полон конкретних людей слід перевіряти ретельно і виключно у компетентних джерел, наприклад, у тих учасників події, які з цією людиною були безпосередньо на місці і в момент події бачили її на власні очі.

3. Категорично забороняється використовувати архівну картинку для довільної ілюстрації розповіді про сьогоднішню подію в зоні бойових дій чи в окупованій зоні. Якщо важливо показати картинку, яка може ілюструвати сьогоднішню подію, слід обов'язково за кадром пояснити, що це те ж саме місце, але зняте раніше, або супроводити показ титром «Архів».

¹⁵ Мерзлюк, Ю. (2015). Військова журналістика: від воєнного кореспондента до стрімера, *Scientific Social Community*, URL: <https://www.science-community.org/uk/node/155965>

¹⁶ What are Humanitarian Principles? (2012), *UN OCHA*, URL: https://www.unocha.org/sites/dms/Documents/OOM-humanitarianprinciples_eng_June12.pdf.

¹⁷ Куляс, І. (2014). Стандарти й етика журналістики в умовах неоголошеної війни, *Media Sapiens 29 жовтня*, URL: https://ms.detector.media/ethics/standards/standarti_y_etika_zhurnalistiki_v_umovakh_neogoloshenoj_vijni/; Буроменьський, М., Штурхецький, С. та ін. (2016). Журналістика в умовах конфлікту: перодовий досвід та рекомендації: Посібник рекомендацій для працівників ЗМІ, Київ, «Компанія ВАІТЕ», 118 с., URL: <https://www.osce.org/uk/ukraine/254531?download=true>.

4. Люди в зоні конфлікту є надзвичайно вразливими, для них може існувати чи існує реальна небезпека, тому показувати й ідентифікувати на ім'я та прізвище людину в таких ситуаціях (інтерв'ю цивільного під час проходження блокпосту, у черзі за гуманітарною допомогою і т. д.) можна лише будучи впевненими, що ні вони, ні їх рідні не наражаються на ще більшу небезпеку.

5. У матеріалах новин представникам чи ватажкам терористів чи окупантів, а також їхніх симпатиків, не може надаватися слово для озвучення обґрунтування (аргументації) позицій, які базуються на порушенні суверенітету й територіальної цілісності. Слово представникам чи ватажкам терористів чи окупантів, а також їхніх симпатиків у матеріалах новин може надаватися лише для озвучення фактичних даних.

6. Журналістські матеріали, які висвітлюють бойові дії, не можуть розкривати такі дані: точна інформація про переміщення та місця дислокації військ чи окремих підрозділів, кількість військових на різних ділянках бойових дій, точні дані про види й кількість озброєння конкретних підрозділів, інформація про плани командирів, про тактику ведення бойових дій. Один зі способів не помилитися – показувати весь відзнятий матеріал командуванню частини й вилучати кадри, які воно вважатиме неприйнятними. Крім того, обов'язково потрібно дослухатися до прохань солдатів, якщо вони просять не знімати їхніх облич (за правилами, оператор має питати дозволу у всіх військових перед зйомкою).

На думку Н. Гуменюк, журналістки-міжнародниці, співзасновниці «Громадського ТБ», журналістам слід розглядати контекст і розуміти, що в будь-якому конфлікті є більше ніж дві сторони, участь деяких є прихованою, тому необхідно якомога конкретніше називати всі сторони і не робити узагальнень¹⁸.

Журналісти, які працюють в зоні бойових дій, пропонують такі рекомендації стосовно гарантування об'єктивності й етичності подачі інформації:

1. Потрібно організовувати тренінги для військових, що працюють із журналістами. Це допомогло б вирішити питання довіри між журналістами й військовими.

2. Більше уваги потрібно приділяти висвітленню життя мешканців прифронтових територій, де тривають гуманітарні катастрофи.

3. Співпраця журналістів з військовими прес-службами в зоні АТО / ООС змінюється на краще, але дуже і дуже повільно. Необхідно прискорити створення у крупних підрозділах посад прес-офіцерів, які розуміють специфіку роботи журналістів.

4. Нові виклики виникають так само швидко, як і змінюється ситуація в АТО / ООС, але з ними не встигають справлятися, тому вони з часом трансформуються в нові проблеми, які знову будуть заважати працювати журналістам. Для вирішення цих викликів потрібно будувати системний діалог між журналістською спільнотою та військовими, що також сприятиме зростанню довіри і покращенню якості висвітлення військових дій в медіа¹⁹.

Отже, сучасні медіа у всьому своєму розмаїтті володіють потужними можливостями не просто впливу на свідомість / підсвідомість споживачів інформації, вони спроможні розпалювати ненависть й ворожнечу, з одного боку, й слугувати інструментом примирення й подолання антагонізмів, з іншого. Діяльність журналістів у зонах бойових дій повинна керуватися принципами неупередженості, незалежності, гуманності, точності, відповідальності. Їх основна місія – поширювати об'єктивну інформацію, не нагнітати конфліктність й ворожнечу, а працювати на суспільство, гуртувати громадян довкола спільних цінностей.

¹⁸ Дорош, М. (2014). Журналісти в зоні АТО. Практичний poradnik, *Media Sapiens*, 8 серпня, URL: https://ms.detector.media/mediaprosvita/how_to/zhurnalisti_v_zoni_ato_praktichnyi_poradnik/.

¹⁹ Земляна, І. (2017). Малими кроками. Як працюють журналісти на Сході України, Інститут масової інформації, 27.07, URL: <https://imi.org.ua/articles/malymy-krokamy-yak-pratsyuyut-zhurnalisty-na-chodiu-ukrajiny-i111>

Список джерел

1. Буроменський, М., Штурхецький, С. та ін. (2016). Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації: Посібник рекомендацій для працівників ЗМІ, Київ, «Компанія ВАІТЕ», 118 с., URL: <https://www.osce.org/uk/ukraine/254531?download=true>.
2. Голуб, О. (2016). Медіакомпас: путівник професійного журналіста. Практичний посібник, *Інститут масової інформації*, Київ, ТОВ «Софія-А», 184 с. (с. 72), URL: <https://imi.org.ua/wp-content/uploads/2017/06/Mediakompas.pdf>.
3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року (1977), URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199.
4. Дорош, М. (2014). Журналісти в зоні АТО. Практичний poradnik, *Media Sapiens*, 8 серпня, URL: https://ms.detector.media/mediaprosvita/how_to/zhurnalisti_v_zoni_ato_praktichniy_poradnik/.
5. Експертна оцінка: Війна у медіа та медіа війна. Прес-реліз (2016). *Міжнародний фонд «Відродження»*, URL: <http://www.aup.com.ua/uploads/pr-war-ua.pdf>.
6. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими (1949), URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153.
7. Земляна, І. (2017). Малими кроками. Як працюють журналісти на Сході України, *Інститут масової інформації*, 27.07, URL: <https://imi.org.ua/articles/malymy-krokamy-yak-pratsyuyut-zhurnalisty-na-chodi-ukrajiny-i111>.
8. Куляс, І. (2014). Стандарти й етика журналістики в умовах неоголошеної війни, *Media Sapiens*, 29 жовтня, URL: https://ms.detector.media/ethics/standards/standarti_y_etika_z_hurnalistiki_v_umovakh_neogoloshenoj_viyini/.
9. Лещенко, О. (2016). «Гібридна війна» як науковий конструкт: проблеми пошуку термінологічної та концептуальної сутності, *Вісник Дніпропетровського університету*, № 6, с. 60-71, URL: <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/article/view/853/1266>.
10. Луць, В. (2015). Медіавійна (медіапротистояння), *Новітня політична лексика (неологізми, okazionalizmi ta inshi novotvori)*, Львів, Новий світ-2000, с. 214-215..
11. Мерзлюк, Ю. (2015). Військова журналістика: від воєнного кореспондента до стрімера, *Scientific Social Community*, URL: <https://www.science-community.org/uk/node/155965>
12. Нестеряк, Ю. (2002). Державна підтримка ЗМІ: європейські традиції та українська практика, *Вісник Київського національного університету. Журналістика*, № 10, с. 50–52..
13. Почепцов, Г. (2017). Человеческое измерение гибридных и диффузных войн, *Media Sapiens*, 5.11, URL: http://www.osvita.mediasapiens.ua/trends/1411978127/chelovecheskoe_izmerenie_gibridnykh_i_diffuznykh_voyn/.
14. Bratic, V. (2006). Examining peace-oriented media in areas of violent conflict, URL: https://www.sfcg.org/Documents/DME/bratic_peace_oriented_media.pdf.
15. Parvar, H. Z. (2004). Soft War (2): Media War, *Tehran International Studies & Research Institute (TISRI)*, September, Tehran., 303 p. URL: http://www.iranreview.org/content/Documents/Soft_War_2_Media_War.htm
16. Payne, K. (2005) The Media as an Instrument of War. URL: <http://media.leeds.ac.uk/papers/pmt/exhibits/2229/payne.pdf>.
17. What are Humanitarian Principles? (2012), *UN OCHA*, URL: https://www.unocha.org/sites/dms/Documents/OOM-humanitarianprinciples_eng_June12.pdf.

References

1. Buromen'skiy, M., Shturkhets'kiy, S. ta in. (2016). Zhurnalistyka v umovakh konfliktu: peredoviy dosvid ta rekomendatsiyi: Posibnyk rekomendatsiy dlya pratsivnykiv ZMI, Kyiv, «Kompaniya VAITE», 118 s., URL: <https://www.osce.org/uk/ukraine/254531?>.
2. Holub, O. (2016). Mediakompas: putivnyk profesiynoho zhurnalista. Praktychniy posibnyk, *Instytut masovoyi informatsiyi*, Kyiv, TOV «Sofiya-A», 184 s. (s. 72), URL: <https://imi.org.ua/wp-content/uploads/2017/06/Mediakompas.pdf>.
3. Dodatkoviy protokol do Zhenevs'kykh konventsiiy vid 12 serpnya 1949 roku, shcho stosuyet'sya zakhystu zhertv mizhnarodnykh zbroynykh konfliktiv (Protokol I), vid 8 chervnya 1977 roku (1977), URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199.

4. Dorosh, M. (2014). Zhurnalisty v zoni ATO. Praktychniy poradnyk, *Media Sapiens*, 8 serpnya, URL: https://ms.detector.media/mediaprosvita/how_to/zhurnalisti_v_zoni_ato_praktychniy_poradnik/.
5. Ekspertna otsinka: Viyna u media ta media viyna. Pres-reliz (2016). *Mizhnarodniy fond «Vidrodzhennya»*, URL: <http://www.aup.com.ua/uploads/pr-war-ua.pdf>.
6. Zhenevs'ka konventsia pro povodzhennya z viys'kovopoloneny (1949), URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153_7.
7. Zemlyana, I. (2017). Malymy krokamy. Yak pratsuyut' zhurnalisty na Skhodi Ukrayiny, *Instytut masovoyi informatsiyi*, 27.07, URL: <https://imi.org.ua/articles/malymy-krokamy-yak-pratsuyut-zhurnalisty-na-chodi-ukrajiny-i111>.
8. Kulyas, I. (2014). Standarty i etyka zhurnalistyky v umovakh neoholoshenoyi viyny, *Media Sapiens* 29 zhovtnya, URL: https://ms.detector.media/ethics/standards/standarti_y_etika_zhurnalistiki_v_umovakh_neogoloshenoi_viyini/.
9. Leshchenko, O. (2016). «Hibrydna viyna» yak naukoviy konstrukt: problemy poshuku terminolohichnoyi ta kontseptual'noyi sutnosti, *Visnyk Dnipropetrovs'koho universytetu*, № 6, s. 60-71, URL: <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/article/view/853/1266>.
10. Luts', V. (2015). Mediaviyna (mediaprotystoyannya), *Novitnya politychna leksyka (neolohizmy, okazionalizmy ta inshi novotvory)*, L'viv, Noviy svit-2000, s. 214-215.
11. Merzlyuk, Yu. (2015). Viys'kova zhurnalistyka: vid voyennoho korespondenta do strimera, *Scientific Social Community*, URL: <https://www.science-community.org/uk/node/155965>.
12. Nesteryak, Yu. (2002). Derzhavna pidtrymka ZMI: yevropeys'ki tradytsiyi ta ukrayins'ka praktyka, *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu. Zhurnalistyka*, № 10, s. 50-52.
13. Pocheptsov, H. (2017). Chelovecheskoye izmereniye hibridnykh i diffuznykh voyn, *Media Sapiens*, 5.11, URL: http://www.osvita.mediasapiens.ua/trends/1411978127/chelovecheskoe_izmerenie_gibridnykh_i_diffuznykh_voyn/.
14. Bratic, V. (2006). Examining peace-oriented media in areas of violent conflict, URL: https://www.sfcg.org/Documents/DME/bratic_peace_oriented_media.pdf.
15. Parvar, H. Z. (2004). Soft War (2): Media War, *Tehran International Studies & Research Institute (TISRI)*, September, Tehran, 303 p. URL: http://www.iranreview.org/content/Documents/Soft_War_2_Media_War.htm
16. Payne, K. (2005) The Media as an Instrument of War. URL: <http://media.leeds.ac.uk/papers/pmt/exhibits/2229/payne.pdf>.
17. What are Humanitarian Principles? (2012), *UN OCHA*, URL: https://www.unocha.org/sites/dms/Documents/OOM-humanitarianprinciples_eng_June12.pdf.